

Date: 13th September-2026

YETIM VA OTA-ONA QARAMOG'ISIZ BOLALARNI IJTIMOYIY-HUQUQIY
QO'LLAB-QUVVATLASH TIZIMIDA XORIJ TAJRIBASI

Butayeva Xurshida Yuldashovna

“O'zbekiston Respublikasi Yoshlar ishlar agentligi huzuridagi Yoshlar
muammolarini o'rganish va istiqboli kadrlarni tayyorlash instituti”

tayanch doktoranti

butayevaxurshida@gmail.com

Ilmiy rahbar:s.f.d. professor **M.Bekmurodov**

Annotatsiya: Ushbu maqolada yetim va ota-ona qaramog'isiz bolalarni ijtimoiy-huquqiy qo'llab-quvvatlash tizimida xorij tajribasi o'rganilgan bo'lib, bunda asosan Rossiya tajribasi tahlil etildi.

Kalit soz'lar: ota-ona qaramog'isiz bolalar, yetimlar, ijtimoiy himoya, huquqiy himoya, ijtimoiy institut, oila, homiylik instituti.

Annotation: This article studied foreign experience in the system of socio-legal support of orphans and children without parental care, in which the experience of Russia was mainly analyzed.

Key words: children, orphans, social protection, legal protection, social institution, family, sponsorship institute without parental care.

Аннотация: В данной статье изучен зарубежный опыт в системе социально-правовой поддержки детей-сирот и детей, оставшихся без попечения родителей, при этом в основном проанализирован российский опыт.

Ключевые слова: дети без попечения родителей, сироты, социальная защита, правовая защита, социальный институт, семья, институт опеки.

Kirish. Yetim va ota-ona qaramog'isiz bolalarning muammolarini tahlil qilishda birinchi o'zimizga yaqin bo'lgan Rossiya tajribasini ko'rib chiqsak. Mamlakatda yetimlikning o'sishi ota-ona qaramog'isiz qolgan bolalarni tarbiyalash shakllarini ilmiy va pedagogik o'rganishni boshlagan. Oilalarga berilgan yetim bolalarni tarbiyalash jarayonini o'rganish alohida ahamiyatga ega. Oila-bu bolani ijtimoiylashtirishning ajralmas instituti bo'lib, unga asosiy ijtimoiy rollarni o'zlashtirishga imkon beradi. Xalqaro va Rossiya qonunchiligida oilaviy ta'limning ustuvorligi printsipli mustahkamlangan. Rossiya tajribasida asosan homiylik institutining rivojlanishi e'tiborga molik.

Asosiy qism. Hozirgi vaqtda Rossiyada homiylik institutining rivojlanishi o'z-o'zidan paydo bo'lib, amaliyotda yuzaga keladigan pedagogik muammolar yetarli ilmiy asoslanishsiz hal qilinmoqda. Mahalliy pedagogikada tarbiyalanuvchi oilaning yagona va umumiy qabul qilingan tushunchasi mavjud emas, bu o'rganilayotgan mavzuni aniq belgilashga imkon bermaydi, fikrlashda chalkashlikka olib keladi. Nazariy darajada homiylik institutining pedagogik xususiyatlari o'rganilmagan, uning oldida qanday vazifalar va funktsiyalar borligi, uning pedagogik salohiyati qanday degan savolga yo'l qo'yilmaydi. Muammoga bo'lgan qiziqishning ortishi yetim bolalarni aniqlash va

Date: 13th September-2026

tarbiyalash sohasidagi munosabatlarni batafsil tartibga soluvchi oilaviy huquq normalarini tahlil qilishga taalluqli emas. Qonunga rioya qilmasdan olingan nazariy ishlanmalar amalda qo'llanilishi mumkin emas va bo'lmasligi kerak.

Ushbu omillar homiylik ostidagi oilani ota-onasidan mahrum bo'lgan bolalarni tarbiyalashning maxsus shakli sifatida ilmiy va pedagogik o'rganish zarurligini belgilaydi.

Tarixiylikning dialektik printsiplarga muvofiq, har qanday obyektning bilish uning shakllanish tarixini tushunishga asoslangan bo'lishi kerak. Homiylik institutining hozirgi holati o'tmish va hozirgi, hozirgi va kelajak o'rtasidagi ko'p qirrali aloqalarni o'zida mujassam etgan uzoq tarixiy rivojlanish natijasidir. Shu sababli, zamonaviylikka to'g'ridan-to'g'ri murojaat qilish mavzuni yaxlit o'rganishga imkon bermaydi, maqsadli ijtimoiy amaliyot va tarbiyaviy ishlarni faol ravishda o'zgartirish uchun zarur ilmiy asoslangan bazani ta'minlamaydi. Homiylik ostidagi oila evolyutsiyasining tarixiy va pedagogik jarayonini o'rganish ushbu ta'lim shaklining mohiyatini ochib beradi, uning paydo bo'lish sabablarini aniqlaydi, ularni keltirib chiqaradigan sharoitlar bilan organik aloqada uning o'zgarishlarining asosiy bosqichlari va yo'nalishlarini aniqlaydi. Ushbu yondashuv Rossiya tarixining turli davrlarida, shu jumladan hozirgi kunda ham asrab oluvchi oila instituti faoliyatining muhim xususiyatlari va funktsiyalari, printsiplarining uzluksizligini kuzatish, uning keyingi rivojlanish tendentsiyalarini aniqlash imkoniyatini ochadi. So'nggi yillarda ota-ona qaramog'isiz qolgan bolalarga ichki ijtimoiy yordam tizimini rivojlantirish yo'llarini izlash pedagogik nazariyalar va o'tmish tushunchalariga murojaat qilishni talab qiladi. Homiylik ostidagi oila institutining ijobiy va salbiy tomonlarini pedagogik tavsiflash, uni o'zgartirishning asosiy yo'nalishlari, sabablari va vositalarini, uni davlat tomonidan tartibga solishdagi yutuqlar va noto'g'ri hisob-kitoblarni tahlil qilish muhim ahamiyatga ega. Tarixiy tajribada bugungi muammolarni hal qilish uchun dolzarb va samarali bo'lgan bunday qimmatli g'oyalar va tavsiyalarni topish muhimdir (V.V. Kraevskiy). Yetim bolalarni himoya qilish va tarbiyalash sohasidagi davlat siyosatiga obyektiv baho berish kerak. Ilmiy muomalaga kiritilgan hujjatlar va o'rganilmagan materiallar allaqachon ma'lum bo'lgan faktlarni qayta ko'rib chiqishni talab qiladi.

Xulosa. Yuqoridagilar, homiylik ostidagi oila institutini shakllantirish va rivojlantirish jarayonini yaxlit anglash ushbu ta'lim shaklining pedagogik salohiyatini yanada takomillashtirish uchun asos bo'lishi mumkin. Bu, shuningdek, ushbu masala bo'yicha bilimlarni pedagogika fanida birlashtirishga yordam beradi. Bir tomondan, tarbiyalovchi oila institutini ilmiy va pedagogik o'rganish asosida takomillashtirish zarurati va ota-ona qaramog'isiz qolgan bolalarni tarbiyalashning ushbu shakli va uning zamonaviy ijtimoiy-pedagogik jihatlari genezisining yetarli darajada o'rganilmaganligi o'rtasidagi mavjud ziddiyatni ko'rsatishga imkon beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YHATI:

1. Становление и развитие института приемной семьи в России тема диссертации и автореферата по ВАК РФ 13.00.01, кандидат педагогических наук Курбацкий, Иван Николаевич

Date: 13th September-2026

2. Аналитический материал по выявлению и устройству детей, оставшихся без попечения родителей // Вестник образования. 2000. - № 8. - С.3-7.
3. Беспалов Ю.Ф. Семейно-правовое положение ребенка в Российской Федерации: Монография. Владимир: ВГПУ, 2000. - 190 с.

